

ŽENSKÉ VESTY – KORDULKY VE SBÍRKÁCH SLOVÁCKÉHO MUZEA

Príspevek k typologii ženských oděvních součástek na Slovácku

Marta Kondrová, Slovácké muzeum, Uherské Hradiště

Ony ženské *šněrovačky* a *životky* jako krunýře všeko pěkně oprýmkované i perlami zdobené, kteréž jsou dnes podstatnou a skoro nejpěknější částkou lidového kroje, měly beze vší pochybnosti první své vzory v století šestnáctém. Již tenkrát zajisté vznikly ony všeliké formy živůtků, jimž teď říkáme kordulky, lajblíky, stanky.¹

Vesty, vestičky, živůtky patří mezi základní součásti mužského i ženského lidového oděvu na Slovácku. Nosily se zejména ke svátečnímu a slavnostnímu kroji. Ve všedním a pracovním kroji se s nimi setkáváme pouze jako se značně obnošenými součástmi na dotrhání. Svým střihem a především výzdobou tvoří jeden ze základních znaků, který ovlivňuje regionální zařazení každého kroje. Na Slovácku se nejčastěji setkáváme s názvy *kordulka*, *lajblík*, *kabátek*.

Ženské vestičky označuje odborná literatura souhrnně termínem živůtek a Miroslava Ludvíková je charakterizuje jako „*oděvní součást nošenou na horní části těla přes košili nebo rukávce*.“² Do běžného nošení se vestičky v ženském oděvu pod různým názvem dostaly od 16. století. Nejstarší formou živůtků byly zřejmě plátěné součásti sešité se sukni, které mohly plnit funkci šlí, jež pomáhaly držet těžkou soukennou sukni v pase.³ V tomto ohledu se nabízí souvislost se střihem a materiálem, ze kterého byly šité sukne v oblasti Podluží (žluté vlněné sukno), nebo obřadní sukne zelené či černé barvy na Kyjovsku. V těchto oblastech má navíc živůtek či kordulka výrazně nízký stánek, který spolu se střihem a způsobem zapínání výrazně formuje horní část ženské postavy. Sukně na rozdíl od oblasti Pomoraví a podhorských oblastí Slovácka (Uherskobrodsko) obepíná celou postavu a je v přední části sešitá. Od Veselí nad Moravou směrem na východ do okolí Uherského Hradiště, na Uherskobrodsko až k regionu moravských Kopic, se vyskytuje systém dvou sukni opásaných na postavu zezadu a zepředu. A vestičky obvykle nazývané *kordulky* mají delší stánek sahající do pasu nebo i výrazně pod pás přes sukne (Dolní Němčí, Bánov).

Vesty, kordulky jako samostatné součástky se vyskytují u lidového oděvu na celém území Slovácka s výjimkou horské oblasti moravských Kopic, která tvoří ostrůvek výskytu archaické oděvní součástky – sukne sešité se živůtkem zvané *lekница* či *letnica*. Kromě vyhraněného území moravských Kopic, tvořených obcemi Starý Hrozenkov, Vyškovec, Vápenice a Žitková, máme doloženy její výskyt i na Luhačovicku a Bojkovicku, konkrétně v Komni, kde ji popisuje Josef Klvaňa jako součást běžného oblečení zaniklého kroje komenského⁴ a upozorňuje na její podobnost s leknicemi na Valašsku v okolí Valašských Klobouk, Brumova nebo na Vizovicku.

Soukenné živůtky sešité zřejmě původně se sukni, na což poukazuje rovněž zakončený dolní okraj bez jakýchkoli šůsků, skládů nebo zřasení, měly charakteristický tvar se špicovým zakončením přednic lemovaných našitím několika port. Přední díly se k sobě původně stahovaly šněrováním, které zaniklo nejpozději na počátku 19. století. Jako součástka nazývaná kabátek se na Hornácku dochovala až do první třetiny 20. století při běžném oblékání kroje.⁵

Současná etnografie nejčastěji užívá termínu živůtek, ve studii však budeme nazývat tuto svrchní součást oblékanou na rukávce kordulkou nebo vestičkou, což lépe vystihuje

její zařazení do krojového celku. Na Slovácku je pro tuto oděvní součástku vžito označení *kordulka, lajblík, lajbl, kabátek, vestička, pérovač, pérovanica, frydka*.⁶ Šity byly z různorodého materiálu, zejména sukna, ale také hedvábných látek v atlasové vazbě, damašků, plyšů, sametů, kašmírů, taftů i brokátů. Oproti mužským součástkám vynikají ženské vesty větší propracovaností střihu, který měl zdůraznit případně tvarovat linie postavy. Z hlediska střihu se pouze v některých lokalitách projevil vývojové změny, které vedly na jedné straně k propracovanosti původního střihu, nebo značnému zjednodušení až zkratkovitosti střihové konstrukce v období čtyřicátých a padesátých let 20. století.

V našem příspěvku se zaměříme na střihové konstrukce a vývojové změny, které zaznamenaly vesty ženského kroje na Slovácku mezi léty 1850–1950. Ukazatelem bude především sbírkový fond Slováckého muzea v Uherském Hradišti (dále jen fond SM), který v tomto ohledu poskytuje reprezentativní základnu fyzických dokladů vývoje lidové oděvu. Informace doplníme studiem sbírkových předmětů z fondu Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě (dále jen Muzeum JAK), kde jsou uloženy především unikátní kusy vestiček z oblasti zaniklého kroje z obcí Nezdenice a Záhorovice i nejstarší doklady odívání z dalších obcí Uherskobrodská.

U mužských soukenných vest se střihové změny projevil nepatrně nebo vůbec, ženské živůtky však představují mnohvrstevnatý materiál se značnou tendencí k modernizaci výzdoby a částečně také střihové konstrukce. Při možnosti vytvořit v jednotlivých lokalitách celé vývojové řady vest u jednoho typu kroje se daří sledovat geografické souvislosti s krojovým materiálem v dalších částech Moravy nebo západního Slovenska. Cílem příspěvku je rozdělit ženské vesty na Slovácku do typů v závislosti na střihových konstrukcích, které využívají poznatků pracovní skupiny řešící projekt NAKI Tradiční lidový oděv na Moravě – identifikace, analýza, konzervace a trvale udržitelný stav sbírkového materiálu z let 1850–1950.

Při rozčleňování krojových součástí jsme si všimli v první řadě délky kordulek. Vyskytují se v zásadě trojí – krátké sahající výrazně nad pas, respektive těsně pod prsa, tříčtvrteční dosahující do pasu nebo mírně pod pás a kryjící přepásání sukni, a dlouhé, které sahají výrazně pod pás a jsou obvykle nadšity poměrně širokým pruhem látky. Dalším určujícím faktorem je tvar předních dílů a tvar předního výstřihu, který se pohybuje od hlubokého hranatého přes kulatý, výstřih s výraznými vybíhajícími špicemi až po kulatý s vybíhajícími špicemi. Obdobně si všímáme zadní části, především zakončení dolního okraje – rovné, s varhánkováním, několika typy šůsků nebo rozparků a střihu zad včetně tvaru zadního výstřihu. Jak se při studiu prokázalo, některé typy se v průběhu posledních zhruba sto padesáti let střihově posunuly, či spíše byly v určitých lokalitách nahrazeny střihovým typem odlišným. Některé střihové typy se naopak nezměnily téměř vůbec. Rozhodující úlohu při dataci mnohdy nepřesně určených nebo vůbec nedatovaných kusů materiálu sehrál mimo jiné materiál a způsob i bohatost výzdoby.

Kordulky dlouhé

Nivnický typ

V obcích Nivnice, Dolní Němčí, Slavkov, Horní Němčí a Korytná se oblékal stejný regionální typ kroje, který Josef Klvaňa pojmenoval termínem nivnický⁷ a řadí k němu i Boršice u Blatnice. V tomto ohledu však kroj v Boršicích vykazuje tolik odlišností, že je možné jej vymezit jako samostatný typ. Řada součástí, včetně mužských i ženských vest, se střihem shoduje s krojím Uherskoostrožska a kordulky boršického kroje se střihem zařazují do uherskoostrožského typu. V lokalitách oblékání nivnického kroje se používá název kordulka, nebo spíše vzhledem k jejím rozměrům *kordula*.

Soukenná kordula, Slavkov (E 1229), 1920.

V uvedených obcích se nosily korduly šité jednak z tmavě modrého až černého sukna, které představují starší vrstvu krojových součástek, a jednak do poslední fáze oblékání kroje nošené vesty ze světle modrého brokátu. Oba typy mají shodný střih, který charakterizují rovné přední díly zapínané na šest knoflíků a obdélníkový, mírně zaoblený výstřih. Silueta je prodloužena až sedmcentimetrovým širokým pruhem, který je na zadním díle přišit k středovým částem princesově střižených dílů, zaujímajících celou délku korduly. Přišití je podtaženo a tvoří tak dva faldy. Další dva faldy jsou vytvořeny zřasením pruhu ve vzdálenosti asi osmi centimetrů od přišití a uprostřed zad na konci středového švu je sešitím obou částí vytvořen prostřední fald či záševek. Nivnické korduly jsou tedy na zádech charakteristické pěti záševky či faldy, na rozdíl od velmi obdobně střižených kordul bánovského typu, které mají faldu tři. Na pravé straně z pohledu nositele se nachází výpustková kapsa zdůrazněná našitou zelenou stuhou a vyšitím. Výzdoba v podobě výšivky a posléze i krejčovského cifrování se soustředila na přední díly kolem zapínání, kapsičky a na zádech na zakončení faldů, kde je červená výšivka v podobě trojúhelníků podobných jako na mužských kordulách. Prostřední tři jsou větší, krajní dva nad posledními faldu jsou menších rozměrů. Základem krejčovské výzdoby je šňůrování modrou harasovou sutaškou, provedené na předních dílech ve svislých liniích vyplněných červenou výšivkou. Okrajové pruhy jsou zvýrazněny zatočením sutašky do tvaru *jatelinek*. V této podobě se šily korduly v Nivnici nejpozději do roku 1930. V té době už byly používány jen ke smutečnímu kroji mladou i starší generací, a proto se jim říkalo také *smutkové*. Ženy starší čtyřiceti let ji oblékaly běžně ke svátečnímu kroji místo vývojově mladší kordulky brokátové.⁸ U některých kordul se objevuje také našití zelené stuhy kolem krku a předních dílů i u dolního okraje kapsičky. Se stejným se setkáváme na kordulách brokátových. Na soukenných však není pravidlem.

Stejně střižené byly v tomto krojovém okrsku kordulky šité z hedvábných látek, původně například zelený nebo modrozelený brokát, atlas i taft. Ve sbírkách Slováckého muzea se nachází i exempláře z modrého nebo modrofialového taftu (E 7499, E 1001) a jeden kus z manšestru, který lze na základě střihu do nivnického krojového okrsku zařadit. Kordulka E 323 byla evidována v roce 1965 jako součást starých fondů, u kterých už nelze dohledat provenienci. Proto byla také chybně lokalizována na území Slovenska. Její charakteristická stříhová konstrukce ji však řadí do nivnického krojového okrsku. Je ušita z modrobílého vzorovaného manšestru. Vykrojení předních dílů je velmi plytké a mírné oproti ostře vykrojenému obdélníku vývojově mladších kusů. Kolem přednic a krku je našita bíločervená stuha. Zapínala se na haklíky a postrádá kapsu. Vzhledem k absenci jakéhokoli zdobení ji můžeme datovat do doby kolem roku 1850.

Kordulky z hedvábných látek, především z bleděmodrého brokátu, který se od třicátých let 20. století stal prakticky jediným materiálem pro jejich šití, patří k nejpočetnějším

ve sbírkových fondech muzeí. Výzdoba je na předních dílech provedena strojovou výšivkou – cifrováním. Původní základ v podobě šňürovaných linií vymizel. Kromě základní červené barvy se přidaly žlutá, zelená, bílá, modrá se vzory květů i srdéček. Výrazné trojúhelníky nad zadními faldy se proměnily v naturalisticky provedená srdéčka. Původně způsob výšivky dával možnost rozčlenit od sebe jednotlivé lokality v rámci krojového okrsku. Srdéčka nad zadními faldy o stejné velikosti se vyšívala v Nivnici, prostřední větší a krajní dvě srdéčka menších rozměrů byla typická pro Korytnou.⁹

Možnost srovnání nabídl soubor dvašedesáti kordul z nivnického krojového okrsku zastoupený ve fondu Slováckého muzea, převážně z let 1890–1950. Samostatnou skupinu tvoří soukenné součástky v počtu osmnácti kusů převážně z let 1870–1920.

Bánovský typ

Typologicky velmi obdobnou variantou k nivnické jsou vesty k ženskému kroji v Bánově a okolí, kde oděv vykazuje řadu podobných rysů ke kroji nivnickému. Bánovský typ kroje se obléká v obcích Bánov, Bystřice pod Lopeníkem a Suchá Loz a náleží k podhorskému typu kroje. Opět můžeme zaznamenat výskyt soukenné korduly a v mladší fázi vývoje kroje také kordulky z hedvábných látek, nejčastěji ze světle modrého brokátu. Ve sbírkách Slováckého muzea je uloženo několik kusů ušitých také z hedvábných atlasových látek s bílými vytkávanými květy z taftu, rypsu, a dokonce i z damašku. Nejběžnější však byly korduly z černého sukna vyšívané na obou přednicích a na zádech nad šůsky červenou přízí, oblékané v zimním období, respektive v chladnějším počasí, šité do dvacátých let 20. století. Kordulky z bleďe modrého brokátu s vytkávanými květy převládly ve třicátých letech 20. století. Zásadním rozdílem ve výzdobě stříhově stejných variant je zdobení v podobě výšivky na předních dílech. Soukenné korduly byly původně zcela nezdobené, pouze s okraji lemovanými modrou sutaškou a modře obšitými knoflíkovými dírkami, jak dokládá snímek starých manželů z Bánova Josefa Klvani z roku 1892.¹⁰ Již před rokem 1900 se začaly korduly vyšívát na předních dílech červenou hedvábnou přízí a výšivka se rozvinula obdobně jako v sousedním nivnickém krojovém okrsku do tvaru velkých obdélníků. Naproti tomu kordulky z hedvábných a brokátových látek přibraly po vzoru nivnických našití široké zelené stuhy kolem krku a předních dílů s ozdobným prošíáním provedeným ve třech řadách po šířce stuhy. Výšivka se omezila pouze na plochu stuhy do tvaru úzkého pásu se špičkou směřující vzhůru.

Pokud se týká stříhové konstrukce, ve vývoji nedoznala zásadních změn a na rozdíl od nivnických kordul se vyznačuje tím, že na zádech mají místo pěti pouze tři šůsky – záhyby a přední díly jsou u výstřihu tvarovány do špic, které se při zapnutí kordulky překrývají přes sebe. Jak naznačují starší typy kordul, zapínaly se pouze na první a poslední z řady pěti

Soukenná kordula zdobená výšivkou, Suchá Loz (E 1216), 1910.

až šesti mosazných nezdobených knoflíků, ostatní dírky nejsou vůbec prostříženy, ale pouze vyznačeny obšitím. Po roce 1900 se zapínaly na první a poslední a jeden z prostředních knoflíků – tedy prakticky na každý druhý. V soukenné brokátové variantě byly zachovány všechny původní detaily střihu včetně přítomnosti kapsičky na pravé straně zdůrazněné vyšitím a na brokátových vestičkách také podložením zelenou stuhou.

Ve sbírce Slováckého muzea je uloženo třicet vest z této oblasti převážně z let 1900–1930, ty nestarší soukenné lze zařadit až do doby kolem roku 1880. Převažují kordulky hedvábné a počtem devíti kusů jsou zastoupeny také soukenné. Oba typy se i v současné době oblékají ke svátečním příležitostem nebo folklorním slavnostem.

Kordulky tříčtvrteční

Záleský typ – do roku 1890

Geograficky i střihově navazuje na vesty z podhorské oblasti Uherskobrodská starší typ kordulek z luhačovického Zálesí a zálesko-valašského pomezí (v okolí Slavičina). Nejstarší typy kordulek byly šity ze světle modrého nebo višňově červeného sukna, kolem poloviny 19. století se dostávaly do módy také květované látky, např. damašek, atlas ad.¹¹ Střihová konstrukce je prakticky stejná jako u kordulek bánovských – záda ze dvou dílů, které na dolním okraji tvoří tři záhyby. Přední díly jsou tvarovány do kulatého výstřihu s rovnými přednicemi, s kovovými knoflíky na pravé straně a knoflíkovými dírkami, z nichž byla obvykle vystřížena pouze spodní sloužící k zapínání, případně se kordulky zapínaly na haklík. Dolní okraj je nadstaven až sedmicentimetrovým širokým pruhem vedoucím až k šůškům na zádech. Antonín Václavík tyto šůsky nazývá *nosíčky*, *varhánky*, *rypáčky* nebo *šosky*.¹² Jedinou ozdobou na nejstarším typu živůtků na luhačovickém Zálesí je květovaná stuha, našitá kolem výstřihu a předních dílů, a výšivka nad zadními šůsky. Tento typ kordulek zastupuje ve fondu Slováckého muzea sedm kusů z let 1840–1860 pocházející ze Slopného, Hřivínova Újezda i Vlachovic. Střihově mírně diferencovaná je kordulka z Biskupic E 1053 asi z roku 1840 šitá z červeného sukna, která postrádá dolní široký pás a naopak má prostřížené a zvláště přišívané šůsky u dolního okraje zádové části.

Vývojově mladší kordulky šité z atlasů, brokátů i kašmírů s aplikací stuh i stříbrných port se střihově posunuly. Zachován zůstal kulatý výstřih s rovnými přednicemi, avšak dolní okraj přišívaný zvláště vymizel a stejně tak i šůsky na zádech, kde je dolní okraj zcela rovný. Takové kordulky se začaly nosit na luhačovickém Zálesí již během druhé poloviny 19. století, avšak zcela převládly po roce 1900, kdy se starší soukenné již nešily, pouze je dotrhávala starší generace nositelé.

Soukenná kordulka, Slopné (E 1028), 1860.

Záhorovický typ

Stříhově velmi obdobné se starým typem záleských kordulek byly také vestičky u zaniklých krojů obcí mezi Uherským Brodem a Bojkovicemi – v Záhorovicích a Nezdenicích. Jejich podobu dokládají sbírkové předměty ve fondu Muzea JAK v Uherském Brodě. Jejich existence dokládá stříhovou a vývojovou kontinuitu krojů skupiny, kterou Josef Klvaňa nazval jako slavicko-bojkovické (zaniklé kroje komenský, bojkovický, slavický) s oblastí Uherskobrodsko, ale na druhou stranu také jižního Valašska. Nalezené kordulky ze Záhorovic tvoří jakýsi stříhový mezičlánek od krojových součástí z luhačovického Zálesí k uherskobrodským vestičkám. Šité jsou z černého taftu, kašmíru, i květované polohedvábné látky či kartounu. Mají kulatý výstřih s rovnými předními díly zapínanými na haklíky (Ná 384, Ná 83) nebo stříbrnou přeskou (Ná 295). Na zádech mají opět tři záhyby, které u černé velmi precizně propracované kordulky tvoří dva půlkulaté šušky. Princesové prostržení v zádové části je zvýrazněno vsazeným světlým kartounem do švů. Kolem výstřihu je ozdobně seskládaná stuha nebo lem z téže látky (Ná 384). Všechny mohou pocházet z let 1840–1850.

Kordulka z červeného kartounu, Záhorovice (Ná 1366), 1860. Sbirka Muzea Jana Amose Komenského v Uherském Brodě.

Buchlovický typ

Na záhorovický podtyp kordulek velmi úzce navazují a až na minimální detaily se prakticky shodují kordulky u kroje buchlovického, oblékaného v Buchlovicích, Břestku a původně také ve Stříbrnicích, náležejících v současné době ke krojovému okrsku uherskohradištskému polešovickému.

Kordulky mají kulatý výstřih přecházející ostře do rovných předních dílů s pěti knoflíčky na zapínání. Záda jsou šitá ze tří dílů a v dolní části jsou tři záhyby sešité, propracované a vyztužené do podoby dvou půlkulatých šušků jako u kordulek ze Záhorovic. Kolem výstřihu je našita bohatě naskládaná hedvábná, nejčastěji květovaná stuha tvořící jediný ozdobný prvek. Střih a jeho podobnost až shoda s kordulkami na Uherskobrodsku a přechodu

Kordulka z modrého atlasu, Buchlovice (E 373), 1890.

na luhačovické Zálesí tak podporují správnost zařazení buchlovického kroje k podhorské skupině lidových oděvů, které Josef Klvaňa nazval jako kroje podhorácké.¹³ V tomto ohledu se jedná čistě o geografický termín a nejde jej zaměňovat s názvem národopisného regionu Podhorácko.

Kordulky buchlovického kroje byly šity především z vzorovaných atlasů, hladkých saténů a později brokátů. Soukenná varianta není u tohoto typu doložena. Zvláštností je přepásání sukní přes kordulku, která si i přes to, že dolní lem a zadní šusky při oblékání nejsou vidět, podržela původní stříhovou konstrukci.

Ve sbírce Slováckého muzea je zastoupeno jedenáct kordulek z Buchlovic z let 1890–1960.

Uherskobrodský typ

Stejný stříh zádové části a propracované šusky jako u buchlovických vestiček se objevují na kordulkách u kroje uherskobrodského, oblékaného v Uherském Brodě, Těšově, Újezdci u Luhačovic, Prakšicích, Pašovicích, Havřicích a původně také v Maršově. Jediným odlišovacím znakem jsou rovné přední díly, které po sepnutí kordulky na dolní knoflík vytvářejí výstřih do tvaru písmene V obvyklý na Uherskohradištsku, ale také Uherskoostrozsku, ve Vlčnově a celém kunovickém okrsku. Starý typ kordulek v okolí Uherského Brodu byl šitý ze sukna, na předních dílech zdobený barevnou výšivkou v barvě modré, červené, zelené a žluté do tvaru dvou shodných obdélníků. Základ výšivky tvořilo šňůrování modrou sutaškou vzorem jatelinek, doplněný ruční řídkou výšivkou. Kordulky měly pět knoflíků, zapínaly se však pouze na spodní dva, ostatní knoflíkové dírky zůstaly neprostrížené, pouze vyšité. Propracované šusky na zádech zdobí výšivka v podobě tří jatelinek, která se na mladších

Kordulka z modrého atlasu, Uherskobrodsko (E 1638), 1900.

typech kordulek z hedvábných atlasů a brokátů rozvinula až do květinové malované výšivky v podobě trojúhelníku obráceného základnou směrem vzhůru. Střih a výzdoba na zádech kordulky je prakticky jediným markantním rozlišovacím znakem ženského kroje uherskobrodského od kroje z okrsku hradčovického. V okolí Hradčovic mají kordulky na zádech pruh varhánkování, které je přibližuje stříhově na Uherskohradištsko.

Soukenné kordulky připomíná při popisu uherskobrodského kroje Josef Klvaňa už jen v Šumicích,¹⁴ dochovaly se ve sbírkách Muzea JAK v Uherském Brodě (např. Ná 103, Ná 104). Původně se však nosily na širším území Uherskobrodsko a Šumice se navíc přiklonily po první světové válce k mladší vrstvě kordulek z luhačovického Zálesí, šitých z hedvábných látek se zdobením naskládanými stuhami, sametem a flitry.¹⁵ Ve větší míře jsou i ve fondu SM dochovány kordulky z uherskobrodského krojového okrsku šité z hedvábných atlasů, vzorovaných rypsů i brokátů. Kolem krku a na předních dílech se uplatnila květovaná stuha lemovaná často stříbrnou paličkovanou krajkovou portou a kolem zapínání podstatně méně rozvinutá jednoduchá výšivka stonkovým stehem.

Jako zdobný prvek se na mladších kordulkách používalo ozdobné přehnutí nadšitého spodního lemu. Podstatně užší pruh než na předchozích typech kordulek je totiž přišit k dolní části kordulek o šířce cca dva až tři centimetry. Z rubu je podšitý saténovou nebo brokátovou stuhou, která se výrazně odlišuje od barvy základního materiálu použitého k ušití kordulky. Tento lem se začal přibližně po první světové válce ohrnovat a přišívat ke kordulce, takže výrazná stuha tvořila další zdobný prvek v krojovém celku.

K nejstarším kusům ve sbírce SM patří kordulka E 1036, lokalizovaná pouze na Uherskobrodsko z let 1860, šitá z modrého rypsu s vytkávaným vzorem drobných květů a větviček. Jednoduchá, velmi střídmá ruční výšivka na předních dílech i nad zadními šůsky či faldy se postupně rozvíjela do větších rozměrů a byla doplňována našitím drobných stříbrných flitrů. Šité byly převážně z různě barevných hedvábných atlasů a polobrokátů nebo i kašmírů. Ve třicátých letech 20. století zcela převládl jako základní materiál zelený brokát s vytkávanými květy, doplněný strojovou malovanou výšivkou, která se zejména na zádech rozvinula do podoby obráceného trojúhelníku. Ve sbírkách SM se nachází celkem šestnáct kordulek z let 1860–1960, všechny z hedvábných látek s různými vývojovými fázemi zdobení.

Uherskoostrožský typ

Jedním z mála stříhových typů kordulek, které pokrývají území více než jednoho krojového okrsku, jsou kordulky s rovnými přednicemi, které po zapnutí vytvářejí výstřih do tvaru písmene V a na zádech mají u dolního okraje tři šůsky složené z varhánkově sešitých vložených kousků textilu. Kordulky, ať už šité ze sukna, nebo hedvábných látek, zachovávají

Kordulka z černého sukna, Uherský Ostroh (E 9033), 1880.

Kordulka ze zeleného atlasu, Veselí nad Moravou (E 451), 1900.

základní stříhové linie prakticky beze změn. Jedinou výjimkou je absence kapsičky na pravé straně kordulky u lehčích hedvábných typů, zatímco soukenné kordulky výpustkovou kapsičku bez výjimky obsahují.

Tento stříhový typ oblékaly ženy a dívky ke kroji uherskoostrožskému (lokality Uherský Ostroh, Ostrožská Nová Ves, Ostrožská Lhota, Hluk, Blatnice pod Svatým Antonínkem, Blatnička), veselskému (Veselí nad Moravou, Zarazice, Vnorovy, Lidéřovice, Kozojídky, Žeraviny, Tvarožná Lhota, Kněždub, Tasov, Hroznová Lhota) a vlčnovskému (Vlčnov). Zahrnujeme sem také kordulku z Boršic u Blatnice, které Josef Klvaňa řadí ke kroji nivnickému. Stříhovými odchylkami, způsobem výzdoby krojových součástí i výšivkou však inklinuje poměrně výrazně ke kroji uherskoostrožskému.

U všech typů krojů vedle sebe určitou dobu existovaly korduly soukenné a hedvábné. Kordulky z taftů, atlasů, kašmírů a posléze i brokátů vytlačily nejpozději po první světové válce u kroje veselského a uherskoostrožského starší soukenné. Navíc se zde začala projevovat stříhová zkratkovitost způsobená změnami ve způsobu oblékání. Zatímco starší soukenná kordulka se na Uherskoostrožsku i Veselsku oblékala na sukně, hedvábná se začala již v období kolem první světové války přepásávat přední sukní, *fěrtůškem*, s vysokým pasem. Během čtyřicátých let 20. století se navíc kolem pasu přidalo přepásání taftovou nebo vytkávanou stuhou s květovaným vzorem, která zasahuje v současné době při oblečení kroje až poměrně vysoko nad pas. Proto se lze na kordulkách šitých od konce čtyřicátých, ale hlavně v padesátých a šedesátých letech 20. století často setkat s absencí šůsků na zádech, které nebyly vidět, a bylo proto zbytečné je složitě propracovávat (např. kordulky E 4836 ze Vnorov, E 2064 z Uherskoostrožska ad.).

Jinak se výzdoba v podobě velkých oranžově šňurovaných pánů nad třemi zádovními šůsky příliš nezměnila, pouze se rozrostla natolik, že pokrývá téměř celou plochu zad. Stejně byly zdobené šňurováním a oranžovými střapatými kytkami kordulky soukenné. U těch se šňurování přesunulo také na levou přední část kordulky včetně bohatých nakadeřených kyttek. Na pravé straně je šňurováním a kytkami zdůrazněna pouze kapsička. Výzdoba předních dílů kordulky je tedy provedena výrazně asymetricky. Při popisu kroje uherskoostrožského uvádí Josef Klvaňa: „Vedle soukenných jsou však i hedvábné modré i květované kordulky v oblibě u mladých, zvláště v létě.“¹⁶ Starší kordulky před rokem 1900 byly šity z jednobarevných taftů, atlasů, posléze i tištěných a vytkávaných atlasů, kašmírů a polobrokátů. Ve dvacátých letech 20. století se do obliby dostaly různobarevné, zejména zelené, modré a vínové červené plyše. Stejně jako v jiných lokalitách hlavní ozdobu veselských a uherskoostrožských kordulek tvořila stuha našitá na přednicích a kolem krku. V těchto dvou krojových okrcích jsou stuhy i více než deset centimetrů široké, květované, na sametových kordulkách s květy

strojově nebo i ručně vyšitými. Při skládání za krkem se vytvořil zvláštní, téměř hranatý výstřih, který je spolu s výzdobou jedním z charakteristických znaků kordulek v této oblasti. Z krojových okrsků uherskoostrožského a veselského se ve sbírkách SM nachází sto dvacet pět kordulek z let 1860–1960. Převážná většina starší vrstvy před rokem 1900 je šitá ze sukna, celkem osmnáct kusů z lokalit Ostrožská Nová Ves, Vnorovy, Hroznová Lhota i Boršice u Blatnice.

Zajímavým způsobem pokračoval vývoj ženských kordulek v samostatném krojovém ostrůvku, který tvoří Vlčnov. Také zde je fyzicky doložena existence lehkých kordulek z hedvábných látek vedle soukenných. Avšak hedvábná kordulka, která na Uherskobrodsku i Uherskoostrožsku u krojů zcela převládla, naproti tomu ve Vlčnově zanikla ještě před rokem 1880. Některé kusy se však zachovaly v muzejních sbírkách. Šitá byla z modré i šedomodré polohedvábné látky, často s žakárovým vzorem, nebo z damašku v atlasové vazbě, případně mohla být jednobarevná nevzorovaná z černého taftu. Kordulka měla shodný střih se soukennou, s rovnými přednicemi lemovanými vytkávanou červenou, případně fialovou stuhou, na zádech tři malé skládané šušky. Zapínání bylo na předních dílech na hladké stříbrné nebo mosazné knoflíčky. Ze čtyř knoflíků se však zapínal pouze jeden nebo dva dolní, na kordulkách se později proto zbylé díry ani neprostřihávaly.¹⁷ Nejstarší kordulky neměly žádnou další ozdobu v podobě štrapečků, *kytek*. Na některých se objevilo jednoduché zdobení v podobě červeně vyšité jatelinky na zádech nad šušky. Josef Beneš uvádí, že podle jeho zjištění tradované ústním podáním v rodině poštmistra J. Zemka nosila kordulku zdobenou *jatelinkami* pouze rychtářka, ostatní ženy nosily kordulku nezdobenou.¹⁸ Taková se zachovala v Muzeu JAK v Uherském Brodě pod inv. č. Ná 3324. I v letní variantě kroje v této obci se nakonec jediným materiálem pro šití kor-

Soukenná kordula zdobená výšivkou, šňůrováním a cifrováním, Vlčnov (E 26.617), 1930.

Kordulka z fialové vzorované žakárové látky, Vlčnov (E 27.565), 1860.

dulky stalo tmavě modré sukno. Na zadních dílech i přednicích se na kordulách uplatnila bohatá výzdoba sestávající ze šňůrování, cifrování a výšivky, doplněná velkými červenými štrápci z červeného kamrholu. Stříhově se hedvábné od soukenných kordulek neodlišovaly. Jedinou výjimkou byla stejně jako ve výše uvedených lokalitách absence kapsičky u hedvábných živůtků. Ve fondu Slováckého muzea se nachází celkem osmnáct kordul z Vlčnova z let 1850–1950 včetně tří kusů staršího vývojového typu z žakárových tkanin modré a fialové barvy či taftu.

Kunovický typ

Samostatný typ, vycházející v základních stříhových konstrukcích z předešlého uhersko-ostrožského, tvoří vestičky ženského kroje z krojového okrsku kunovického, zahrnujícího obce Kunovice, Popovice, Podolí, Míkovice a dnešní místní části Uherského Hradiště, Sady a Věsky. K základnímu rovnému stříhu předního dílu je na levé straně přidružen obdélníkový „punt“ se čtyřmi knoflíkovými dírkami. Na zádech jsou u dolního okraje stejně jako v případě předchozího typu vsity tři skládané šušky. Výzdoba je soustředěna na levou přednici v místě příští obdélníkového puntu a sestává z modrého šňůrování, doplněného červenou výšivkou v podobě tulipánků, kvítků a čtyřlístků. V horní i dolní části příští puntu jsou navíc přišity drobné kytky z červeného kamrholu nakadeřené obdobně jako na Uherskoostrožsku. Starší soukenné kordulky, oblékané ještě po roce 1900 a postupně mizící z běžného nošení, měly na pravé přednici malou kapsičku zdůrazněnou vyšitím a našitými kytkami. Stejně jako u předchozího stříhového typu se na hedvábných kordulkách, které určitou dobu koexistovaly zároveň se soukennými, aby je z běžného oblékání nakonec vytlačily, nešily kapsičky. Určitou výjimkou, pravděpodobně mezistupněm, je ve sbírce SM dochovaná kordulka E 340 z černého kašmíru s drobným potiskem asi z roku 1870, která má kapsičku zdůrazněnou vyšitím, avšak není funkční.

Na Kunovicku se již před rokem 1900 šily kordulky kromě sukna také z hladkých i vzorovaných atlasů, kašmírů s květinovým potiskem a v průběhu třicátých let 20. století se stejně jako jinde na Slovácku dostal do velké obliby brokát, zde však v různobarevném provedení. Kroj tak zachoval přirozenou pestrost a snahu nositelek odlišit se místo určité uniformity, kterou vnesla modrá barva např. do kroje bánovského či nivnického. Jako poslední typ materiálu se ke šití živůtků používal také ornát, často s vytkávaným vzorem květů i s použitím kovových nití zlaté a stříbrné barvy. Takovému materiálu se pak říkalo drátový ornát.¹⁹ Kromě vymizení kapsičky se stříh kordulky nezměnil. Naopak ve třicátých letech se ke kroji polosvátečnímu, kde se na rukávcích začala uplatňovat malovaná výšivka květinových vzorů, začala oblékat kordulka s kulatým výstřihem bez detailnějšího propracování

Soukenná kordulka, Kunovice (E 6652), 1850.

stříhu – s rovným zakončením zádového dílu, který se v podstatě ve shodném provedení uplatnil i u kroje na luhačovickém Zálesí.

Na reprezentativním souboru čtyřiceti devíti kusů kunovických kordulek z fondu SM z let 1850–1950 lze dokumentovat vývoj materiálu k šití této oděvní součástky i vzorů a výšivky. Pět soukenných součástek pochází z let 1850–1890 a patří k nejstarší vrstvě fyzických dokladů kunovického kroje. Na hedvábných variantách se uplatnila zelená hedvábná stuha, obdobě jako u kroje nivnického nebo bánovského. Nesetkáváme se zde s květovanými ani jinak barevnými stuhami nebo tkanicemi. Stříhově se tento typ kordulek za dokumentované období neposunul, naproti tomu se vyvinul stříhově zcela odlišný úpadkový typ kordulky oblékaný pouze k polosvátečnímu kroji, o kterém bude pojednáno samostatně.

Vracovský typ

Stříh kordulek ženského kroje ve Vracově, tvořícím samostatný krojový ostrůvek, je v podstatě odvozen od uherskoostrožského typu. Zachovává tři skládané šůsky na zádech, které jsou ale uprostřed sešity, zatímco uherskoostrožské, veselské a vlčnovské kordulky mají zadní díl střížen vcelku. Způsobu oblékání, kdy je zapínáno všech šest až sedm knoflíků, se přizpůsobil také stříh kordulky šité obvykle ze zeleného ornátu, s květovanou stuhou kolem krku a předních dílů. Přednice již nejsou rovné, ale asi ve dvou třetinách délky šikmo střížené, takže při zapnutí tvoří přední díly tvar písmena Y. Fyzické doklady dokazují použití modrých a bílých ornátů i atlasů, případně černého atlasu, doplněného barevnou květinovou výšivkou po ploše, nahrazující vytkávané stuhy, i ornátových látek oblíbených od čtyřicátých let 20. století také na Uherskohradištsku jako materiál na kordulky i přední sukně ženských krojů. Josef Klvaňa zdůrazňuje při popisu vracovského kroje, že: „...je *hodně dlouhá*...“²⁰ Ve skutečnosti sahá právě do pasu, avšak oproti kyjovským kordulkám, oblékaným v nejbližším okolí Vracova, se její délka jevila nadprůměrnou.

Ve sbírkách Slováckého muzea se nachází pouze deset kordulek z tohoto krojové okrsku z let 1880–1930 šitých z ornátu i hedvábných atlasů.

Kordulka z modrého atlasu, Vracov (E 350), 1890.

Uherskohradištský mařatický typ

Při charakterizování skupiny kordulek tříčtvrteční délky se dostáváme na Uherskohradištsko, kde se mezi čtyřmi základními typy hradištského kroje (staroměstsko-jarošovský, velehradsko-spytihněvský, bílovický a polešovický) vyskytují dvě stříhové konstrukce kordulky, které také tvoří jeden z důležitých rozlišovacích znaků uvedených

regionálních typů kroje. Kordulky typu, který můžeme nazývat mařatický, lze vysledovat při oblékání kroje varianty bílovické, zde zdobené na zádech výšivkou, a staroměstsko-jarošovské.

Stříhová konstrukce mařatického typu kordulky zahrnuje rovné přední díly, které při zapnutí dvou až tří používaných knoflíků vytváří výstřih do tvaru písmene V (stejně jako u kordulek uherskobrodské, hradčovické, uherskoostrožské, veselské a vlčnovské). Zadní díl kordulky pak má u dolního okraje vsazený pruh varhánků o šířce cca osm centimetrů. Josef Klvaňa uvádí počet varhánků dvacet osm až třicet. Fyzické doklady však dokazují i větší počet padesát až šedesát pět. Vše bylo závislé od velikosti kordulky, respektive proporcí její nositelky a dokonalosti zpracování i použitém materiálu.

Jako materiál k šití kordulek se používal hedvábný atlas s tištěnými vzory květů i vytkávanými florálními motivy, satén různých barev (zelený, modrý, červený, fialový), především na Bílovicku se dochovaly kordulky z černého i bordového sametu, černého glotu, oblíbený byl také různě barevný a tištěný kašmír a po první světové válce a ve třicátých letech také brokáty a vytkávaný ornát. Brokát se nejčastěji používal v barvách fialové, žluté a zelené. K obřadnímu kroji se šily kordulky ornátové s velkými květy, převážně bílé barvy. V padesátých letech 20. století se do stále větší obliby dostávaly kordulky z bílého brokátu s velkými vyšitými květy na zádech. Takové se oblékaly především ke svatbám nebo prvnímu svatému přijímání.²¹

Kordulka z bordově červeného sametu, Mistřice (E 1014), 1900.

Stříhově se na kordulkách vyskytuje několik prvků, které stojí za zmínku. Převážná část má záda uprostřed prostřižená a šitá ze dvou kusů. Tento rys však není dogmatickým pravidlem a na základě studia fondu Slováckého muzea čítajícího sto kusů této varianty lze doložit několik exemplářů, které mají záda šitá z jedné části (E 317, E 493, E 501 ad.). V kombinaci s rovnými, nikoli tedy princesově projmutými zádovkými švy se tak konstrukce zadního dílu velmi přibližuje kordulkám na Hradčovicku, které mohou tvořit jakýsi podtyp mařatické varianty. Na řadě kusů se také objevuje nadšití v dolní části kordulky, kdy je pruh o stejné šířce jako varhánkování ke kordulce přišit zvlášť. V případě velkých vzorovaných látek je přišití vypracováno tak, že na předních dílech se vždy souměrně uplatní květy nebo části vzorů. Celkem se nadšití uplatnilo u čtyřiceti pěti kordulek z celkového počtu sta kusů, tedy téměř u poloviny. Nedá se tak považovat za anomálii. Tento stříhový rys je pravidlem u kordulek z Bílovic, Mistřic, Šarov nebo Částkova (bílovický krojový okrsek). Prokazatelně jej však není možné omezit pouze na tento regionální typ, protože řada předmětů není přesně lokalizovaná. Časově jsou kordulky s nadšitým dolním lemem rozvrstveny do širokého období a pokrývají léta 1880–1930.

Hradčovický typ

Pouze mírně se ve stříhové konstrukci liší kordulky hradčovického krojového okrsku, který zaujímá obce Hradčovice, Drslavice, Lhotku a Veletiny. Rovné přední díly shodné jako u předchozích popisovaných typů se spínají na jeden spodní knoflík. Záda jsou vždy střižena vcelku, mírně šikmé švy směřují ke spodnímu okraji zádového dílu, který je tvořen úzkým vloženým pruhem varhánků. Konstrukčně jsou varhánky více roztažené – není v nich zřaseno tak velké množství látky a jejich počet se pohybuje od patnácti až do třiceti šesti. Není tedy stejně jako na Uherskohradištsku přesně dán, závisí na proporcích kordulky a použitém materiálu. Přestože zadní faldování připomíná kanýr, není tvořeno rovným pruhem látky, ale dvěma polovinami kruhu. Sešití uprostřed je dobře zapracováno, takže není vůbec patrné. Švadleny pak používaly pro tuto část kordulky výrazu *faldy* nebo *kola*, což je v tomto případě odvozeno od stříhu.²²

Na rozdíl od oblasti Uherskohradištska, kde není doloženo šití soukenných kordulek, na Hradčovicku se dochovaly být pouze v muzejních sbírkách už po roce 1900 nenošené soukenné vestičky. Jedny z nejstarších kusů jsou kordulky E 333 a E 27.381, které lze datovat do poloviny 19. století. Šité jsou z černého sukna, na zádech mají obě varhánkování tvořené pouze patnácti faldy. Charakteristickou výzdobu tvoří červená výšivka nad pruhem varhánků, jejímž základem jsou modře šňurované jatelinky, ze kterých vychází velmi jemné modré třepení – vlastně je roztržpen pouze konec šňůrky tvořící trojlístek jatelinky. Stejně šňurování a červená výšivka rozložená do tvaru čtverce zdobí obě přednice. Navíc je výšivkou zvýrazněna i výpustková kapsička na pravé straně. Kapsička u hedvábných kordulek chybí, obdobně jako je tomu na Uherskoostrožsku.

Soukenná kordulka, Hradčovice (E 27.381), 1860.

Kordulka z černého atlasu s barevnou výšivkou na zádech, Hradčovice (E 3278), 1910.

Již kolem roku 1870 máme fyzické doklady šití kordulek na Hradčovicu z vzorovaného i jednobarevného atlasu, glotu, po roce 1920 se šily převážně jenom z brokátů. Modrou, černou, červenou i žlutou barvu v oblíbě vystřídala během třicátých a čtyřicátých let 20. století stále častěji používaná zelená. Hradčovická kordulka se tak v poslední fázi vývoje kroje probíhající do roku 1950 šila pouze ze zeleného vzorovaného brokátu. Místo vyšívání na předních příbraly hedvábné kordulky obvyklý typ výzdoby dolňáckých vestiček – našití květované stuhy kolem předních dílů a krku doplněné stříbrnou paličkovanou krajkou. Ze čtyř přišívaných knoflíků se zapínal vždy pouze spodní. Rozrostla se především výzdoba v podobě ruční výšivky, která k základní červené barvě používané již na soukenné verzi přibrala ještě žlutou a jako barvu výplně kulatých drobných kvítků a srdčiček také zelenou. Z původního asi čtyř centimetrů vysokého pruhu se plocha výšivky rozrostla až na osmáct i dvacet centimetrů. Třepení převážně červené nebo žlutočervené barvy se na kordulce dochovalo, na rozdíl od výšivky, kterou během třicátých a čtyřicátých let 20. století nahrazovalo stále častěji pošíťí zádového dílu stříbrnými flitrovými portami, stuhami a krajkami či hadovkami. Na některých mladších kusech se uplatnilo i kontrastní podšíťí dolního okraje jinobarevnou pentlí a jeho přehnutí, stejně jako u kordulek v uherskobrodském krojovém okrsku.

V fondu SM se nachází celkem dvacet kordulek tohoto stříhového i krojového typu z let 1850–1960. Starší soukenné varianty představující vrstvu kolem roku 1850–1870 jsou zastoupeny třemi exempláři

Uherskohradištský polešovický typ

V krojovém okrsku polešovickém a velehradsko-spytihněvském se obléká kordulka s kulatým výstřihem, který je hlavním odlišovacím znakem od výše popisovaných kordulek bílovických a staroměstsko-jarošovských. Zadní díl obsahuje stejné varhánkování jako kordulky mařatické a je střižen stejným způsobem, téměř bez výjimky ze dvou částí. Při bližším ohledání je ovšem patrné, že dalším odlišným prvkem stříhové konstrukce je dolní, zvláště přišíťí lem. Ten je u tohoto typu pravidlem a základním rysem. Přední díly kordulky se tak více než v jiných lokalitách přibližují staré variantě soukenných kordulek na luhačovickém Zálesí popsanych výše.

Také kordulky na Polešovicku byly šité především z hedvábných atlasů i taftů, kašmírů, brokátů a ornátů. Není doloženo využití sametu nebo glotu jako u kordulek bílovických. Zajímavý je však způsob zdobení a našívání stuhy kolem kulatého výstřihu. Vnější strana květované stuhy je lemována stříbrnou krajkovou portou, respektive paličkovanou kovovou krajkou, která není podšitá látkou kordulky, ale pouze bílou podšívkou. Tvoří tak kontrastní

Kordulka z černého glotu, Polešovice (E 33.213), 1910.

pruh vzhledem k ploše kordulky. Tento efekt je mnohdy umocněn ještě krátkými vodorovnými vsadkami krajky a bílého podložení u zapínání.

Vývoj materiálu, způsobu zdobení bez zásadních změn ve střihu dokumentuje ve sbírce SM šedesát tři kusů kordulek z let 1890–1950.

Záleský typ od roku 1890

Mladší vývojovou fází kroje na luhačovickém Zálesí charakterizují kordulky s hlubokým kulatým výstřihem. Začaly se nosit zhruba kolem roku 1890 a šité byly převážně z damašků, brokátů, atlasů i saténů a také černého sametu. Střihově vycházely z původních soukenných kordulek, avšak zjednodušilo se propracování dolního okraje. Odpadlo nadšíť pruhu látky u dolního obvodu i propracované záhyby na zádech. Dolní okraj kordulek je po celém obvodu bez šůsků, záševků či faldů, zato bohatě zdobený našitými skládanými pentličkami, portami, prýmky i stříbrnými flitry.

Kordulka z černého glotu, Kaňovice (E 1087), 1890.

Tento, můžeme říci, zkratkovitý střih se dostal do obliby také u uherskobrodského typu kroje, avšak pouze v obcích sousedících s regionem luhačovického Zálesí (Šumice, Těšov, Újezdec u Luhačovic). Zde se již po první světové válce, především však ve třicátých letech 20. století, začala šít kordulka z tmavého brokátu s širokým černým sametovým lemem u dolního okraje. Kromě našití port, stuh a flitrů tvořila její charakteristickou výzdobu z bulionů a stříbrných flitrů vypracovaná a našitá kola u dolního okraje. Podle obce, kde se začala šít jako první, se jí říká také šumická. Nosila se k polo-svátečnímu kroji, např. k muzice nebo v neděli odpoledne. Zvláštností je, že se oblékala

Kordulka z hnědého brokátu vykládaná sametem, Šumice (E 3294), 1930.

nejen na rukávce, ale také na mladší krojovou součástku jupku. Zatímco v Šumicích téměř úplně vytlačila původní kordulku s rovnými přednicemi, v Těšově a Újezdci se ke svátečnímu a obřadnímu kroji vždy oblékala výhradně kordulka původního uherskobrodského střihu.²³

Shodnou stříhovou variantu můžeme objevit také u kroje kunovického, a to až ve třicátých letech 20. století, kdy se především k dětskému kroji, ale také k dívčímu a ženskému začala na nedělní odpoledne šít brokátová kordulka s našitými portami a stuhami na předních dílech a obvodu. K tomuto typu kordulky se oblékaly rukávce starého střihu, avšak výhradně s tzv. malovaným vyšíváním místo původního výřezového.

Celkem se ve sbírkách Slováckého muzea nachází dvacet dva kusů kordulek s prakticky shodnou stříhovou konstrukcí z let 1900–1970. Z toho deset náleží ke kroji kunovickému, dvě pocházejí ze Šumic a sedm lze lokalizovat na území luhačovického Zálesí. Zbylé, převážně dětské kordulky, představují úpadkovou formu kroje z Uherskohradištska, kdy se vlivem folklorních souborů, ale také neznalosti regionálních specifik začaly šít součástky značně zjednodušeného až degradujícího střihu.

Straňanský typ

Výjimkou ve výskytu kordulky je horská oblast obcí Strání a Květná s krojově vyhraněným typem straňanského kroje, kde kordulka u mužského, ale také u ženského kroje vůbec neexistovala. Ženská kordulka, zvaná ve Strání *kabátek*, se začala šít z brokátových látek až během první světové války. Do běžného nošení se dostala během následujících dvou desetiletí. V původním krojovém ustrojení zcela chyběla ve všech druzích oděvu od všedního až po obřadní. Začala se nosit pod vlivem blízkého Uherskobrodsko i ke starému typu kroje ke sváteční a slavnostní variantě, přičemž je oblékaly mladší ženy a dívky. Starší ženy ani děti kordulky původně vůbec nenosily.²⁴ Josef Klvaňa při popisu straňanského kroje uvádí, že „...kordulky jsou hedvábné, zelené nebo tmavomodré, květy poházené a zředu do čtverce vystřižené. Výstřih přednice a prorámky jsou tmavozelenými aksamitovými stužkami olemovány.“²⁵ Krátký střih straňanských kabátků sahajících do pasu je jednoduchý. Hranatý výstřih přechází do rovných přednic zapínaných na haklíky, zadní okraj je rovný bez jakýchkoli šušků nebo záševků i bez princesového projmutí. Švy předních a zadních dílů vestičky jsou na boku. Od čtyřicátých let 20. století se šijí výhradně z bleďe modrého brokátu s bílými vytkávanými květy. K zelenému olemování okrajů přibýlo pošíť portami ze stříbrných flitrů. Takové má ve svých sbírkách i Slovácké muzeum pod inventárním číslem E 9756 a E 1033 přibližně z let 1930 a 1940–1950.

Kordulka z modrého brokátu, Strání (E 9756), 1950.

Březovský typ

V obcích Březová a Olšovec na Uherskobrodsku, kde se obléká březovský typ kroje, lze zaznamenat další zvláštnost ve střihu, respektive v oblékání vest u lidového oděvu. K ženskému kroji se zde obléká soukenná vesta naprosto shodného střihu i výzdoby jako ke kroji mužskému. Jediným odlišovacím znakem jsou stuhy našité na obou předních dílech, které slouží k zapínání, respektive stahování obou předních dílů k sobě. O střihové konstrukci i výzdobě bylo pojednáno ve studii týkající se mužských vest.²⁶

Dokladem ženských vest z Březové jsou ve fondu SM dva kusy E 341 a E 29.544 z let 1890–1900.

Kordula z černého sukna k ženskému kroji, Březová (E 341), 1930.

Hornácký typ – kabátek

V obcích Hornácka – Velké nad Veličkou, Javorníku, Nové Lhotě, Kuželově, Hrubé a Malé Vrbce, Lipově, Louce a na Súchově – se v běžném oblékání kroje až do čtyřicátých let 20. století dochovaly dva zcela odlišné typy ženských živůtků.

První z nich nazývaný jako kabátek představuje starobylou střihovou konstrukci s charakteristickým vykrojením předních dílů do velkých špic a rovným dolním okrajem bez jakýchkoli záševků či šušků, který podporuje teorii o jejich původním sešití se sukní. Dochovaly se především ve Velké nad Veličkou a Javorníku, ale také Hrubé Vrbce. Rozšíření tohoto typu vestiček můžeme na Slovácku vysledovat ve starší vrstvě krojového materiálu i v Hroznové Lhotě, odkud máme navíc fotografické doklady, v Kněždubě, Strážnici a dál až ke Kunovicím.²⁷ Mimo Slovácko se vyskytoval tento zcela shodný střihový typ

Kabátek ze zeleného damašku, Hornácko (E 431), 1860.

především na Západním Slovensku – na Trenčiansku, v okolí Trnavy a Piešťan i Modry a Pezinku.²⁸

Na Hornácku byly šité především z červeného nebo tmavě modrého až černého sukna, ale také z damašků různých barev, od modré přes zelenou až po růžovou. Charakteristická je výzdoba našitím několika řad port podél předních špic, kolem krku a na zádech kolem průramků. Většina hornáckých kabátků má vzadu výstřih kolem krku kulatý a odlišuje se tak od slovenských živůtků se špicí vybíhající vzhůru. Přesto se dochovala i tato stříhová varianta, především ve sbírce Etnografického ústavu Moravského zemského muzea,²⁹ ale také ve sbírce SM pod inv. č. E 3 a E 3734.

Celkově je stříhová varianta hornáckého kabátku z různých materiálů, především různobarevných damašků, zastoupena ve sbírce SM dvaceti osmi kabátky z let 1850–1900.

Hornácký typ – kordulka

Druhým typem vestičky, oblékané k hornáckému kroji, je kordulka šitá výhradně z bílého sukna, respektive flanelu s téměř rovnými předními díly zapinanými na haklíky. Zatímco kabátky mají švy, spojující zádní a přední díly, posunuty téměř na bok, kordulky mají záda střižena rovně bez princesového projmutí se dvěma lichoběžníkovými praporečky zrcadlově se sbíhajícími do středu. Tyto šušky či spíše náševky nejsou funkční, jsou na kordulce pouze našity a tvoří jedinou ozdobu zadního dílu jinak zcela rovně střižené vestičky. Výzdoba je soustředěna na přední díly, které jsou lemované zelenou stuhou, barvenou výšivkou a našitím čtyř a čtyř černých pásků s knoflíky na obou stranách předních dílů. Vzhledem ke spínání předních dílů haklíky lze usuzovat, že nebyly zřejmě nikdy funkční, ale plnily pouze ozdobnou funkci.

Ve sbírce SM je zastoupeno dvacet pět kordulek z let 1890–1950. Stříhově se kordulky nezměnily, na rozdíl od výzdoby, která zejména na kordulkách z Lipova a Louky nabyla značně naturalistických florálních motivů. Ruční výšivka se soustředila na předních dílech v podobě srdíček, jatelinek, závitnic s místním pojmenováním *srca*, *jatelinky*, *metličky*, *zátočky* ad. Doplnuje tak krejčovskou výzdobu v podobě našití šňůrek. Těto krejčovské výzdobě se pak říkalo *borytáše*.³⁰

Bílá soukenná kordulka, Velká nad Veličkou (E 32.148), 1950.

Typ hanácko-slovácký severní

Vestičky v severní oblasti kroje nazývaného jako hanácko-slovácký byly šity téměř výhradně ze sukna, původně tmavomodrého nebo černého, ale i červeného či tmavě zeleného, po roce 1900 také ze sametů tmavých barev, převážně vínově červeného či bordového.

Kordulka ze zeleného sukna, Kobylí (E 512), 1870.

Stříhově se kordulky ze severní části hanáckého Slovácka, zahrnujícího obce Archlebov, Bohumilice, Boleradice, Borkovany, Brumovice, Dambořice, Diváky, Dražůvky, Kašnice, Krumvíř, Lovčice, Morkůvky, Nechvalín, Nenkovice, Násedlovice, Ostrovánky, Stavěšice, Strážovice, Šitbořice, Uhřice, Velké Hostěradky, Věteřov, Žarošice, Ždánice, Želetice, odlišují především od sousedního Kyjovska i Podluží. Charakterizuje je především výstřih s rovnými přednicemi, avšak špicemi obloukově vykrojenými směrem vzhůru. Oprostíme-li se od výzdoby tvořené několika řadami korálkových a flitrových port a stuh i prýmků, nejvíce se stříh předních částí a výstřihu blíží krojovému typu z okolí Bánova. Zde ovšem podobnost končí. Zadní díly sešité ze tří částí jsou zakončeny čtyřmi vyztuženými, do mušlicek tvarovanými záhyby. Podobné se ve variantě přehnuté a podšité z rubové strany červeným sukem objevují na hanáckých vestičkách. Podobnost s nimi a celkovou podobou hanáckého kroje je umocněna také vysoko vypásanými sukňemi, které zvyšují pas. Sukně jsou přitom opásány přes kordulku, která zachovává tříčtvrteční délku, na rozdíl od poměrně kratší kordulky hanácké. K dolní části kordulky je přišit úzký pruh stejné látky, ze které je kordulka zhotovena, stejně jak je tomu u kordulek uherskobrodského, záhorovického nebo buchlovického typu. V podstatě stejně jsou také řešeny obloukové záhyby uprostřed dolního okraje zádového dílu, které však na rozdíl od Uherskobrodsko a Buchlovicka nejsou dva, ale čtyři. Stříh zadní části kordulky je tak více podobný vestičkám z východního okraje Slovácka. Základní stříhové rysy však při popisu kroje překrývá složité a velmi bohaté zdobení, které je pro hanácko-slovácké kroje charakteristické. Kromě již výše zmíněného několikařadého lemování výstřihu našitými portami, stuhami, krajkami a prýmků je to také zdůraznění obdélníkových *reverů*, vytvořených z našitých šňůrek, obdobně jak je známe z mužských vest stejné provenience. Kordulky se přitom zapínaly na knoflíčky, častěji však na haklíky. Zřídka se šněrovaly, a to pouze v případě, že byla kordulka její nositelce příliš těsná.³¹

Tento stříhový typ je ve sbírce SM zastoupen deseti kusy z let 1850–1900. Poslední kus E 38.040 byl zhotoven a zakoupen pro potřeby expozice Slovácko v roce 1971. Kordulky ve sbírce SM jsou šité výhradně ze sukna. Pouze jeden kus z černého sametu s vyšitými květy po ploše a časově nejmladší z plyše vínově červené barvy.

Typ hanácko-slovácký jižní

Na první pohled jsou kordulky u jižní varianty hanácko-slováckého kroje velmi obdobné. Avšak dojem vyběhajících špic výstřihu kordulky je umocněn v tomto případě pouze způsobem oblečení kordulky. Původně byly živůtky šité i z jemného sukna tmavomodré nebo černé barvy, případně ze sukna červeného, zeleného nebo modrého, stejně jako v se-

verní oblasti, nebo květovaného atlasu.³² Po roce 1900 se šily kordulky převážně z hedvábných látek saténu i polobrokátu často pastelových barev. Výzdobu tvoří mašle naskládaná kolem kulatého výstřihu a ruční výšivka barevnými vlnami a vyznačení reverů na předních dílech našitými stuhami. Záda, střižená ze dvou dílů, jsou zakončena čtyřmi půlkulatými šůsky vybíhajícími pod linii kordulky. Podobné šůsky lze v určité obměně nalézt u kroje petrovského. Šůsky však při opásání přední zástěry přes kordulku nejsou patrné.

Sbírka Slováckého muzea zahrnuje pouze dva kusy pocházející z této lokality z let 1930–1940 z Velkých Bílovic. Třetí kordulka E 31.309 byla získána jako nově ušitá v roce 2002 pro stálou expozici. Nemohou tak tvořit dostatečně reprezentativní soubor k posouzení stříhových změn vývoje této krojové součástky v oblasti obcí Bořetice, Čejkovice, Horní Bojanovice, Kobylí, Němčíčky, Starovičky, Velké Pavlovice, Šakvice, Hustopeče, Velké Bílovice, Rakvice, Moravský Žižkov, Vrbice a dnes i v obcích Přítluky a Zaječí.

Kordulka z růžového polobrokátu, Velké Bílovice (E 4785), 1940.

Kordulky krátké

Především v jižní části Slovácka v krojových okrscích podlužáckém, strážnickém, rohačeckém a na celém Kyjovsku se k ženskému kroji oblékají živůtky šité výhradně z hedvábných látek od atlasu až po brokáty a ornáty krátkého stříhu dosahujících těsně pod prsa.

Kyjovský typ

Kordulka krátkého stříhu s hranatým výstřihem je oblékána k oběma základním typům kyjovského kroje – jihokyjovskému a severokyjovskému. U některých kusů jsou přední díly

Kordulka z modrého kašmíru, Vřesovice (E 13.790), 1900.

tvárovány dokonce mírně do špic. Kordulky byly šity z brokátů, atlasů, ornátů, avšak Josef Klvaňa při popisu severokyjovského kroje vzpomíná i kordulky z černého sukna, které se však nedochovaly.³³ Spíše než základní materiál značně potlačený výzdobou charakterizuje kordulky na Kyjovsku zdobení, které tvoří široké červené stuhy lemující průramky, přední díly a celý dolní obvod kordulky a výrazný prvek tří červených kol uprostřed zad. Postupně se na kordulky začaly našívát také flitrové a koráلكové porty.

Střih kordulky se skládá ze dvou předních dílů s hranatým vykrojením předních částí a dvou zadních dílů. V dolní části jsou tři drobné až nepatrné skládané šušky, vlastně jen zřasení sešité k sobě. Jako materiál se k šití kordulek nejčastěji používal hedvábný atlas, kašmír, po roce 1900 převládly polobrokátové a posléze brokátové látky v základních barvách bílé, modré i zelené. Zapíná se vpředu na šest i více knoflíčků. Kordulka byla vždy poměrně krátká, takže byl často patrný mezi kordulkou a sukni bílý pruh stánku rukávců. Dokládají to nejen nejstarší fotografie Josefa Klvani, ale také další ikonografické doklady, mimo jiné litografie Wilhelma Horna z roku 1836.³⁴

Reprezentativní fond kordulek z Kyjovska uložený ve Slovákém muzeu pokrývá období let 1870–1970 se zastoupením různorodého základního materiálu i způsobu výzdoby, avšak bez podstatných stříhových změn nebo odchylek. Celkově je ve sbírce uloženo sedmdesát kusů ze severní i jižní oblasti Kyjovska.

Rohatecký typ

V Rohatci, ale také na celém Strážnicku a v Petrově, se ke kroji oblékají kordulky s výrazně hranatým výstřihem, rovnými přednicemi a princesově projmutými stříženými zády šitými ze dvou částí. Záda jsou u dolního okraje zakončena třemi malými skládanými šušky, propracovanými stejně jako u kordulek kyjovských. Přední hranatý výstřih i zaoblený výstřih vzadu je poměrně hluboký, takže na ramenou tvoří vestička pouze širší ramínka lemovaná různě barevnými stuhami. Jako podtyp odlišující se tvarem šušek i stříhovou konstrukcí zadních dílů se vydělují kordulky z Petrova, Strážnice a Sodoměřic popsané dále.

Kordulka z modrého atlasu, Rohatec (E 1099), 1900.

Vestičky, kordulky u kroje v Rohatci se před rokem 1900 šily převážně z hedvábných vzorovaných atlasů, ornátů nebo saténů, zdobených barevnou květinovou výšivkou.

Ve sbírce SM se nachází čtyřicet čtyři kusů kordulek přímo z Rohatce shodné stříhové konstrukce z let 1880–1930.

Petrovský typ

Při popisu kroje ve Strážnici zmiňuje Josef Klvaňa i starší typ kordulek, které byly údajně šité ze sukna,³⁵ avšak fyzické doklady alespoň ve fondu SM zatím chybí. Kordulky strážnického kroje se tak šily převážně z hedvábných atlasů, ornátů a brokátů, případně z hladkého saténu s barevnou květinovou výšivkou po ploše. Kordulky se zapínají na knoflíčky na rozdíl od rohateckých, které mají z hedvábných šňůrek přišitá poučka sloužící zároveň jako ozdoba.

Slovácké muzeum má ve fondu dvacet kusů kordulek z lokalit Sodoměřice, Petrov a Strážnice, které se v konstrukci zadních dílů i šůsků od sebe odlišují v minimální míře.

Podlužácký typ

Posledním stříhovým a regionálním typem, který zbývá popsat, je kordulka oblékaná k ženskému kroji v nejjižnější části Slovácka – na Podluží. Také v tomto ohledu je sbírka Slováckého muzea poměrně bohatá. Čítá na čtyřicet sedm kusů živůtků s rovně střiženými předními díly, které po sepnutí dolního okraje vytvářejí výstřih do tvaru písmene V a zadní části s rovným spodním okrajem a pouze nepatrným zřasením, které pod nánosem výzdobných prvků flitrů a port není vůbec patrné.

Kordulky se u kroje podlužáckého, ale také u kroje mutěnicko-hovoranského, kde mají shodný střih, šily výhradně z hedvábných látek – atlasu různých barev včetně černé, na sklonku 19. století se do obliby dostal bílý nebo červený ornát zvaný na Podluží *bagoňový*.

Pouze ikonografický doklad nalezený v souboru kvašů z roku 1814 představuje neobvyklou, zřejmě starší formu živůtku sahajícího do pasu, případně až pod pás, vpředu jsou stažené oba díly k sobě šňěrováním, které Miroslava Ludvíková datuje do 18. století.³⁶ Doklad existence šňěrovačky, respektive způsob zapínání kordulky na Podluží pomocí šňěrování během první poloviny 19. století, poskytují také Hornovy litografie z Břeclavska a Drnholeckého panství zachycující chorvatský typ kroje.³⁷

Ve sbírce SM se dochovaly fyzické doklady čtyřiceti sedmi kordulek z Podluží převážně z let 1870–1950, které byly zapínány na jeden spodní haklík nebo knoflíček. Pro zdůraznění pasu a siluety s výrazně předěleným štíhlým pasem a v kontrastu s nabíranými sukněmi je do pasu přidávána poměrně široká pinta.

Kordulka ze zeleného atlasu, Šardice (E 97), 1880.

Studie si nekladla za cíl vyčerpávajícím způsobem zhodnotit vývoj ženských vestiček, kordulek na území Slovácka. Chtěli jsme především na základě analýzy stříhových konstrukcí rozčlenit materiál z celého území Slovácka na několik stříhových variant, poukázat na podobnosti zdánlivě nepřibuzných regionálních typů ženských vestiček či živůtků.

Na základě srovnání fyzických dokladů ze sbírky SM, která ke konci roku 2013 obsahuje více než 730 kordulek z oblasti Slovácka, případně jejich konfrontace s ikonografickými doklady, dokazujícími způsob jejich oblékání, lze říci, že kordulky z let 1850–1950 změnily svůj střih minimálně. Nejednalo se ani tak o proměnu střihové konstrukce, její zjednodušení či degradaci. Zde je výjimkou kordulka u uherskoostrožského kroje, kde se vlivem způsobu oblékání přestaly až ve čtyřicátých letech 20. století mnohdy vypracovávat zadní šůsky, které při opásání do sukni nebyly vidět. V několika lokalitách však byly změny ve střihu zásadní, avšak v jedné vlně, která s sebou přinesla použití v podstatě jiné střihové konstrukce. To je případ kordulek na luhačovickém Zálesí, kde se změnou materiálu se začala ke kroji oblékat kordulka mírně změněného střihu. Ta však ovlivnila také obce východní části Uherskobrodsko a vedla k zavedení typu kordulky šumické, zcela střihově odlišné od původních součástek uherskobrodského krojového okrsku.

Při porovnání dochovaných sbírkových předmětů se potvrzuje existence soukenných kordulek na většině území Slovácka. Soukenné kordulky se dochovaly na Uherskoostrožsku, Kunovicku, Uherskobrodsku (krojový okresek vlčnovský, uherskobrodský, hradčovický, uherskobrodský, bánovský, nivnický), Veselsku, Hornácku i hanáckém Slovácku. Jejich existence byla popsána také na Kyjovsku a Strážnicku. Všeobecný trend však vedl k postupnému zániku soukenných kordulek u ženského kroje a jako materiál k jejich šití se používaly především hedvábné atlasy, satény, damašky, tafty, polobrokáty, ornáty a brokáty. Vývoj postupoval od co nepeštější škály barev až po jistou uniformitu třicátých a čtyřicátých let 20. století. Od té doby se v některých lokalitách šíjí kordulky výhradně určité barevnosti. Například na Bánovsku a Nivnicku z bledě modrého brokátu, na Hradčovicu a u kroje uherskobrodského téměř výhradně ze zeleného brokátu, na Uherskohradištsku se v současné době šíjí téměř výlučně kordulky bílé. Jedinou výjimkou, kde zanikla kordulka hedvábná a naopak převážila soukenná kordulka, je samostatně vymezený kroj vlčnovský. Změna materiálu však většinou neměla zásadní vliv na střih. Výjimkou je již popsaná situace u kordulek záleských, a také absence kapsiček na uherskoostrožském, kunovickém či hradčovickém typu. Rozvíjelo se však zdobení kordulek, ať už výšivkou, nebo především našíváním port, krajek, dracounů a prýmků.

Indicie z některých krojových okrsků ukazují na to, že kordulka či vesta byla v lidovém oděvu prvek mladší s významnou estetickou funkcí, které napomáhalo propracování střihu, a především aplikace textilních doplňků a výzdoba různými technikami výšivek. Například u horského kroje straňanského byla kordulka neznámá u ženského i mužského oděvu až do první světové války. U archaického kroje březovského tomu bylo obdobně, zde ženský kroj zcela přijal mužskou soukennou kordulu střihem i výzdobou naprosto shodnou. Jediným rozdílem se staly mašle přišité k přednicím a sloužící k zavázání kordulky.

Samostatné zhodnocení by si zasloužilo zakončení kordulek v pase a jejich možná návaznost či původní jednota se sukni. K té odkazuje nejen naprosto rovný okraj bez záševků šůsků či záhybů (hornácké kabátky), ale jako možnou reminiscenci na původní našasení sukni lze označit vrapení či zřasení u kordulek na Uherskohradištsku nebo v hradčovickém krojovém okrsku.

Snad se studie stane východiskem pro další bádání o lidovém oděvu jako analýza základních střihových typů kordulek ženského kroje na Slovácku.

Studie je výstupem projektu NAKI DF11P01OVV017 Tradiční lidový oděv na Moravě – identifikace, analýza, konzervace a trvale udržitelný stav sbírkového materiálu z let 1850–1950.

Poznámky:

- 1 W i n t e r, Z.: *Dějiny kroje v zemích českých II. Od počátku století 15 až po dobu bělohorské bitvy*. Praha 1893, s. 345.
- 2 Heslo živůtek In: *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 1245–1246.
- 3 Tamtéž.
- 4 K l v a ň a, J.: Lidové kroje na Moravském Slovensku. In: *Moravské Slovensko*. Díl 1. Praha 1923, s. 235.
- 5 J e ř á b k o v á, A.: K typologickému zařazení hornáckých kabátků. *Národopisná revue* 11, 2001, č. 1, s. 24–28.
- 6 T a r c a l o v á, L.: Živůtky ve fondu Slováckého muzea v Uherském Hradišti. *Slovácko* 33–34, 1991–1992, s. 99–107.
- 7 K l v a ň a, J.: c. d., s. 180–185.
- 8 B e n e š, J.: *Dokumentace nivnického kroje*. Rukopis (nedat.).
- 9 Tamtéž.
- 10 K l v a ň a, J.: c. d., s. 185, obr. 201.
- 11 P e t r á k o v á, B.: *Lidový kroj luhačovického Zálesí*. Zlín 2007, s. 26.
- 12 V á c l a v í k, A.: *Luhačovské Zálesí*. Luhačovice 1930, s. 166.
- 13 K l v a ň a, J.: c. d., s. 108.
- 14 Tamtéž, s. 170.
- 15 B e n e š, J.: *Dokumentace brodského kroje*. Rukopis (nedat.).
- 16 K l v a ň a, J.: c. d., s. 130.
- 17 K o n d r o v á, M.: *Vlčnovský kroj*. In: *Vlčnov dějiny slovácké obce*. Vlčnov 2013, s. 667–762.
- 18 B e n e š, J.: *Vlčnovský kroj*. Rukopis 1957, s. 30. Věnováno Klubu sportu a kultury.
- 19 B e n e š, J.: *Dokumentace lidových krojů*. *Slovácko. Kroj kunovský*. Rukopis (nedat.).
- 20 K l v a ň a, J.: c. d., s. 220.
- 21 T a r c a l o v á, L.: *Kroj na Uherskohradištsku*. Uherské Hradiště 2013, s. 143.
- 22 B e n e š, J.: *Dokumentace lidových krojů*. *Slovácko. Kroj hradčovský I*. Rukopis (nedat.).
- 23 B e n e š, J.: *Dokumentace lidových krojů*. *Slovácko. Kroj uherskobrodský II*. Rukopis (nedat.).
- 24 B e n e š, J.: *Dokumentace straňanského kroje*. Rukopis 1953.
- 25 K l v a ň a, J.: c. d., s. 189.
- 26 K o n d r o v á, M.: Mužské soukenné vesty – *korduly* ve sbírkách Slováckého muzea. Příspěvek k typologii oděvních součástí na Slovácku. *Slovácko* 53, 2011, s. 59–84.
- 27 K l v a ň a, J.: c. d., s. 124, 137, 142, 203.
- 28 J e ř á b k o v á, A.: c. d., s. 24–28.
- 29 Tamtéž, s. 28.
- 30 P a j e r, J.: Čtení o Hornácku. *Strážnice* 2013, s. 66.
- 31 K l v a ň a, J.: c. d., s. 242.
- 32 Tamtéž, s. 248.
- 33 Tamtéž, s. 216.
- 34 Litografie svobodného páru z Milotického panství i manželského páru z Milotického panství. H o r n, W.: *Mährens ausgezeichnete Volkstrachten*. Brno 1837.
- 35 K l v a ň a, J.: c. d., s. 140.
- 36 L u d v í k o v á, M.: Poznámky k vývoji kroje na Podluží v první polovině 19. století. *Folia ethnographica* 27, 1993, s. 47–58. Vyobrazení publikováno v: L u d v í k o v á M.: *Moravské a slezské kroje. Kvaše z roku 1814*. Brno 2000, s. 164.
- 37 H o r n, W.: *Mährens ausgezeichnete Volkstrachten*. Brno 1837.

Foto sbírkových předmětů Slováckého muzea a Muzea Jana Amose Komenského Ladislav Chvalkovský a Marta Kondrová, 2013.

Female Waistcoats – *kordulky* in the Collections of the Moravian Slovak Museum. A Contribution to a Typology of Female Clothing Parts in Moravian Slovakia

A b s t r a c t

Waistcoats are between the main parts of both male and female folk clothing in Moravian Slovakia. They were worn especially with festive costumes. As a part of a casual costume they were usually worn-out pieces of clothing worn to be finished. By their cut and their decoration the waistcoats are one of the main marks defining a regional classification of a certain costume. In Moravian Slovakia, female waistcoats were made of different materials mainly cloth but also silk fabrics, plush, velvets, cashmere and brocade. Compared to male clothing parts, female parts differ in more elaborate cut which was supposed to stress the lines of a female body. Waistcoats as separate parts of clothing can be found in the whole region of Moravian Slovakia with the exception of the mountainous part of Moravian Kopaňice, which is an island of the archaic clothing part called *leknica* – a skirt sewn together with a bodice. The absence of *kordulka* in the old type of a female costume in mountainous villages Strání and Květná is also interesting. Here it can be found as a separate part of clothing only since the thirties of 20th century. Thus we can say that *kordulka* was a younger part of female clothing having an esthetical function which was marked by elaborate cut and most of all by the applying textile accessories and decorated by various kinds of techniques of embroidery.

Waistcoats from the foothills regions of Uherský Brod (Uherský Brod, Bánov, Březová, Nivnice, Vlčňov and Hradčovice types of costumes), Zálesí, Hornácko and mountainous parts of the region of Uherské Hradiště (Kunovice, Ostroh type of costumes), were sewn from cloth, but in most villages they were also waistcoats sewn from silk and brocade fabrics. After 1900 though, the waistcoats were mostly sewn from light colourful fabrics with only some exceptions. There was a remarkable development of the waistcoats – *kordulky* – in Vlčňov, where a brocade waistcoat disappeared and until the forties of 20th century only cloth waistcoats were worn with a costume.

The examples of the collections of the Moravian Slovak Museum as well as the collections of Jan Amos Komenský Museum in Uherský Brod served as a material for analysis of cut patterns which, compared to female waistcoats, with some exceptions follow the borders of costume regions. Based on the study of the collections from 1830–1980 a conservative cut patterns were found, and, on the other hand a remarkable variety of decorations in some localities proved the habit of wearing different kinds of regional types of clothing as compared to the preserved ones.

Trachtenwesten für Frauen – „*kordulky*“ genannt – im Sammlungsbestand des Museums der Mährischen Slowakei. Beitrag zur Typologie der weiblichen Kleidungsstücke in der Mährischen Slowakei

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Westen gehören zu wesentlichen Bestandteilen der Volkstracht in der Mährischen Slowakei. Sie wurden vor allem als Bestandteil der Festtagstracht getragen. Bei Werktagstrachten treten die Westen nur als stark abgetragene Kleidungsstücke auf. Durch Unterschiede im Schnitt, in der Verzierung und im Material werden die Trachten der einzelnen Gebiete geprägt. In der Mährischen Slowakei wurden die Westen der Frauentracht aus verschiedenen Materialien, insbesondere aus Tuch, aber auch aus Seidenstoffen, Plüsch, Samt, Kaschmir und Brokat gefertigt. Im Unterschied zu den Westen der Männertracht wurde die Schnittform durchgestaltet, um die Frauenfigur zur Geltung zu bringen. Die Westen als selbständige Trachtenstücke sind im ganzen Gebiet der Mährischen Slowakei verbreitet, und zwar mit Ausnahme vom Rodeackergebiet Kopaňice, das eine besondere Insel darstellt,

wo archaische Kleidungsstücke vom Typ *leknica* (mit Mieder zusammengenähte Röcke) getragen wurden. Von Interesse sind alte Typen von Gebirgstrachten aus den Grenzdörfern Strání und Květná, bei denen es keine „*kordulky*“ gab. Erst seit den dreißiger Jahren des 20. Jahrhunderts galt *kordulka* (Mieder oder Weste) auch hier als Teil der Frauentracht. Viele Indizien weisen darauf hin, dass die Frauenweste *kordulka* als Volkskleidungsstück ein späteres Entwicklungselement darstellt, wobei sie hinsichtlich der optimalen Schnittgestaltung, der Verzierungen und Applikationen von Textilbeiwerk und der Ausschmückung durch verschiedenartige Stickereien auch eine bedeutende ästhetische Rolle spielte.

In den Vorgebirgsregionen von Uherský Brod (Trachtenbezirke Uherský Brod, Bánov, Březová, Nivnice, Vlčnov und Hradčovice) von Zálesí bei Luhačovice, von Hornácko und in den gebirgigen Teilen der Region Uherské Hradiště (Trachtenbezirke von Kunovice und Ostrožsko) wurden die Trachten ursprünglich aus Tuch genäht; in den meisten Dörfern gab es zugleich auch Westen aus Seiden- und Brokatstoffen. Nach 1910 wurden die Westen jedoch (bis auf wenige Ausnahmen) überwiegend aus leichten buntfarbigen Stoffen hergestellt. Eine bemerkenswerte Entwicklung hat der Typ *kordulka* in Vlčnov durchlaufen: die seidene Weste ist verschwunden und bis in die vierziger Jahre des 20. Jahrhunderts wurden die Trachtenwesten *kordulky* ausschließlich aus Tuch genäht.

Am Beispiel der Sammlungen des Museums der Mährischen Slowakei sowie der Sammlungen des Jan-Amos-Komenský-Museums in Uherský Brod wurden bei Frauentrachten Schnitttypen analysiert, die im Unterschied zu den Männerwesten bis auf Ausnahmen die Grenzen von Trachtenbezirken kopieren. Auf Grund des Sammlungsbestands aus den Jahren 1830–1980 wurde die Konservativität in der Schnittgestaltung, demgegenüber aber eine merkliche Variabilität in der Ausschmückungsart erwiesen. In einigen Lokalitäten hat sich gezeigt, dass die ursprüngliche regionaltypische Kleidung sich von der erhaltenen unterscheidet.

